

DAN NA TRKAMA

(Zora gladijatora)

1.

Sećam se CART (danas CHAMP CAR) trke u Milvokiju, iz 2000. godine. Staza u Milvokiju je najbrža staza u ovom američkom trkačkom šampionatu, veoma brzi oval, a na pravcima se postižu brzine nešto preko 400 kilometara na sat. Na izlasku iz krivine bolid je udario u zaštitni zid i počeo da se tumba. Udarao je o asfalt, ponovo odskakao u vazduh, tamo načinio nekoliko kolutova i ponovo udario o tle. Sve vreme se raspadajući, u vazduhu, pred mojim očima, očima sedećeg, fokusiranog, lucidnog gledaoca u transu. Zapravo, preda mnom, jedinim na svetu u tom trenutku. Sve je trajalo veoma dugo, ne mogu da kažem koliko dugo. Kada se napokon zaustavio, tek metalni ispljvak od bolida, odmah mi je bilo jasno da je vozač mrtav. Kasnije je pobednik trke Huan Pablo Montoja plakao, na trkalištu je vladala statična i tužna atmosfera, nije bilo pobedničkog slavlja ni polivanja šampanjcem. Gledao sam (kao i toliki drugi) direktni prenos smrti. Ne i jedini, u svim godinama od kada frenetično gledam trke Formule 1, pa CART šampionata, NASCAR trke, u poslednje vreme INDY CAR .

Tokom svih prethodnih godina postepeno sam gubio interesovanje za ostale sportove, i uopšte nije važno što nikada nisam ni bio zagriženi ljubitelj sporta. Postajao sam zavisnik od trka, adrenalin i iščekivanje, brzina i neizvesnost, tehnologija i preostatak ljudskog, prevazilaženje granica, ambijent asfalta i promicanja metalnih lepota su potisnuli sve ostalo.

I nalazio sam bezbrojna objašnjenja, koja sam predočavao i drugima, razloge i povere, i bilo je uzaludno. Na kraju sam priznao sebi da iščekujem krv i smrt i da zbog toga netremice gledam auto-trke. Ali, tek onda su mi bila potrebna bolja objašnjenja, tek tada sam uplitao svoj racionalni um, sa još više žara i griže savesti, upinjući se da moji argumenti zvuče još ubedljivije, neprikosnovenije. Pred uznemirujućom nemogućnošću, da opravdam nešto što je, bar po moralnim kodovima savremenog društva, bilo neprihvatljivo, morao sam da pronađem mnogo bolje razloge.

Omiljeni razlozi su mi, u toj zoni vanljudskog traženja tipično ljudskog u meni, bili vezani za novac koji vozači zarađuju. Zarade najboljih vozača su ogromne, enormne, mere se milionima i desetinama miliona dolara, te sam mislio, propovedao, pričao, da je auto-sport najmoralniji sport, jer za toliki novac vozači rizikuju svoje živote. Dok dvadeset i dvojica fudbalera, desetorica košarkaša, ili šta-znam-koliko drugih sportista, u kolektivnim ili pojedinačnim sportovima, (nepравedno) zarađuju takođe veliki novac igrajući se, savršeno bezbedno, pred obamrlim, predozira-

nim, narkotiziranim gledaocima, vozači bar ulažu nešto što je ekvivalent tolikom novcu: vlastiti život. Na vrhu po zaradama je, osim Mihaela Šumahera, igrač golfa Tiger Vuds, i tako štogod sam smatrao vrhuncem dekadencije današnjeg društva. Ne krijem da i dalje tako mislim.

Ipak, ne postoji, prema Gedelu, nijedan stav koji bi se bez ostatka sadržao u samom sebi. Ispod racionalnih objašnjenja je ležalo iščekivanje smrti, katarza žrtvovanja, kameni nož obliven krvlju, uzdignut prema blistavom suncu predistorijskih vremena.

2.

Postoji nešto što nazivam prihvatljivim oblicima javne smrti. Svako društvo i svako doba izgrađuje ritualne kodove koji uvode smrt u javnu funkciju. Trenutno neću govoriti o fizici, metafizici ili funkcijama smrti, to nije tema ovog oglada. Smrt se pokazivanjem pretvara u ritual, tek ritualizovanjem smrti možemo se suočiti sa njom. Ljudsko društvo je uvek ubijalo sopstvene pripadnike da bi preostali pripadnici mogli da prežive sledeći dan. Oko rituala društveno prihvatljivog ubistva plela se mreža, dubokosežna i sveobuhvatna, mreža odnosa u društvu i čovekovog mesta u njima. Recimo, ni Hegel nije mogao da ne primeti krvožedni nagon gomile. Ako društvo, odnosno njegovu kulturu, shvatimo kao električni vod pod naponom, kroz koji prolazi struja koja jedinku oslobađa od imperativa vrste, varvarstvo nije animalnost nego odbacivanje kulture ostalih ljudi. Varvarska svest se potvrđuje ubistvom, ratom, mučenjem, porobljavanjem. Opčinjen antropološkim značenjem ubistva, Hegel je zaustio ne dovodeći do ishoda i misao „negativno, to jest sloboda, to jest zločin“. Onaj koji ubija ispoljava iskonsku, prvobitnu, temeljnu ljudsku prirodu. Ubica potvrđuje svoju individualnost ubijajući drugog, pošto se time užas smrti i raspadanja vlastitog tela prenosi na drugog. Smrt, podjednako i pojedincu i vrsti neprihvatljivi događaj, pripitomljava se, čini mekšim, prisnijim, prijemčivijim.

Vremena i društva su se razlikovala po tom oholom definisanju prihvatljivog. Izvršenje smrtno kazne čerečenjem ili spaljivanjem danas nije način na koji bi ljudi želeli učestvovati u sveopštoj smrti. Ali, upravo na isti način na koji prizori masakriranih crnačkih tela Tutsa ili Huta, srpske kosti iskopane iz zajedničkih grobnica, umiranje na postelji pred globalnim „očima sveta“ ne bi bili prihvatljivi oblici društvene funkcije smrti u Svetom Rimskom Carstvu prvih vekova posle Hrista.

Život u društvu je prekomplikovan i previše važan da bi se tek tako rasipale moći posmatranja i prisustvovanja smrti. Zato postoje igre. Isti porivi, različita pravila. Javna smrt u igri je najkolektivniji adrenalin, prikopčan direktno na neodrživost postojanja smrti. Stoga drugi moraju da umiru u naše ime, pred našim očima. Najvažnijoj činjenici u našim životima moramo da prisustvujemo, a zatim da odemo kući, ručamo, igramo se sa decom, vodimo ljubav sa ženom. Tek tada su sile uravnotežene, jedan ukus pojačava drugi. Da bi uopšte mogli da učestvujemo u nečemu što bar

sluti mogućnost smrti, moramo biti u središtu detaljno smišljenog i sagrađenog spektakla, moramo proći sve njegove faze i činove, odigrati smrtonosnu ulogu na čijem kraju ćemo ipak ostati živi. Mi (ipak) nismo surovi, bezdušni, otuđeni, dekadentni, blazirani. Naprotiv, tek ta uloga koju igramo, i za koju nam služi veliki teatar smrti, vraća nam naš vlastiti život, strast, dobrotu i samilost. S jednom napomenom: sve na svom mestu i u svoje vreme. Vreme provedeno na trkama je vreme za koje su nam još braća Gručo, Harpo, Čiko i Zepo Marks objasnila da je bitnije od naših učmalih, obamrljih života: jedan blistavi, sunčani, srećni „dan na trkama“.

Dan kada nam je sve dozvoljeno, pa i da svojoj volji podvrgavamo društvene idiosinkrazije i najdublje zabrane, dan kada se nagon za životom suočava sa užasnom smrću i bar za tren postaje pobednik, u ukusu piva iz limenki, mirisu benzina, promicanju šarenih, metalnih vetar-zujalica, u blistanju sunca na skupocenom metalu, moćnim muškarcima i nasmejanim devojkama, u pogledu na sve divote koje još mogu da nas snađu. To je naš dan, koji se ne razlikuje od grčkog dana na atletskim igrama, viktorijanskog dana sa konjima, ili rimskog dana u Koloseumu.

3.

Circus Maximus. Koloseum. Svi rimski Koloseumi. Amfiteatri ovalnog oblika koji su mogli da prime hiljade i stotine hiljada gledalaca, izgrađeni kao složeni sistem tribina, stepeništa, prolaza, podzemnih prostorija, štala, zatvorskih prostorija, boksova, rešetaka, vratnica. Plemstvo je sedelo u svojim ložama, izdignutim za najpovoljniji pogled na arenu, običan narod je bio podeljen po tribinama različitih visina i položaja prema peskom pokrivenoj areni.

A sve je otpočelo sa prvim simptomima rimske dekadencije, u trećem veku pre Hrista, kada na rimsku političku scenu degradirana i prokažena demokratija počinje da se smenjuje sa principima carstva, najpre oličenim u patricijskim tiranijama. Velike igre su zahtevale hiljade životinjskih i ljudskih života mesečno, a započele su bezazleno, kao panadur. „Zveri su se borile sa ljudima, ljudi su se borili sa ljudima, a mnogobrojna publika je željno iščekivala prizor smrti“, govorili su kasnije. Rimsko carstvo se i nije održavalo svojom ekonomskom ili političkom snagom, već religijskim principima obožavanja, te je u tom kontekstu jasnije prihvatanje hrišćanstva kao novog oblika mišljenja naroda, u zamenu za već tokom prvog i drugog veka posle Hrista nemogući oblik nadvladavanja krize u relacijama pojedinac–društvo. Jer je pobedonosno nadolazila era gomile (koja, uzgred, još traje, nesmanjenim intenzitetom).

U nedostatku ratova, u stalnoj privrednoj krizi koja se nije mogla razumeti niti rešiti, Rimsko carstvo je polagano propadalo. Pol Kenedi će dva milenijuma kasnije propadanje imperija objasniti njihovim širenjem preko svake mere i pretežnim trošenjem budžeta na vojsku i ratovanje; iako takvo saznanje svakako nije bilo nepoznato rimskim političkim misliocima, imperijama ne upravljaju pojedinačni umovi već imperijalna svest. Velike igre su bile najuzbudljiviji događaj u rimskoj godini i opstale su vekovima kao uteha za sve tegobe. Otpočele su kao takmičenja u nizu veština i

sposobnosti, jahanju, akrobaciji, ekvilibristici, dresuri, trkama kola i atletici. Borbe gladijatora su započele kao žrtveni dar pokojnicima, znatno pre 105. godine p.n.e. kada su nastale prve gladijatorske škole, a potom su sa trkama kola zaokružile rimsko poimanje igara „stvarnijih od stvarnosti“ i trajale do kraja veličine Rima, do petog ili šestog veka posle Hrista. Sama reč je nastala od reči virtus ili vrlina, muževnost, prezir smrti, i reči gladiu, što je značilo mač, junaštvo ili rat.

Vremenom, tokom stoleća organizacija se usavršavala i usložnjavala. Takođe, prvobitne atletske zabave su Rimljanima relativno brzo dosadile. Jedino su preostale trke kolima i gladijatorske borbe, ali i te trke kolima su kasnije promenile svoj karakter, postale krvave i uzbudljive da bi mogle zadržati interes mnoštva. U areni se moralo neprestano nešto odigravati, inače bi publika postala nestrpljiva. Beživotno, besmisleno postojanje rimske svetine bilo bi nepodnošljivo bez ovakvog oduška emocija, što je upravo i bila svrha igara. Smrt, mučenje i krv bili su jedini spektakli koji su mogli zadovoljiti nagonske želje ljudi. Od drugog ili trećeg veka nove ere rimska rulja je izgubila svako zanimanje za lepu vožnju, a jedino zadovoljstvo su joj pružali bezbrojni sudari i krvoprolića, kaos mahnitog ubijanja ljudi i životinja, ekstaza pomahnitalog seksa. Često se u to vreme u Rimu govorilo da veliki spektakl cirkusa nisu igre već sami gledaoci.

Programi su trajali ceo dan a trke i gladijatorske borbe su predstavljale samo deo spektakla, doduše najvažniji i najuzbudljiviji. Na vrhuncu su bile pedesetih godina nove ere. U drugom veku p. n.e. održavala se jedna trka dnevno i to kasno popodne kao kruna tog dana. U vreme Avgusta Cezara bilo je dnevno dvanaest trka. U vreme Kaligule, četrdeset godina kasnije, održavale su se dvadeset i četiri trke dnevno.

Amfiteatar je bio bitan deo rimskog načina života, spomenik jednom zanosu i potrebi za uzbuđenjima, koji podilazi elementarnim ljudskim strastima. Reč „arena“ znači zapravo „pesak“. Građeni su u obliku slova U, sredinom se protezala duga prepreka zvana *spina*. Takmičari su morali obići spinu sedam puta, što je iznosilo između šest i sedam kilometara. Pre trka ili borbi robovi su polivali pesak arene i grabuljali pesak, pazeci da u njemu nema oglodanih kostiju ili kožnih vreća za vino. Trke su pratili dnevni bilteni, *Acta Diurna*. Carske lože su bile opremljene odajama za jelo, piće i spavanje. Senatori i drugi političari, kao i bogati ljudi imali su naročita, rezervisana i lična sedišta.

Održavanje igara je stajao trećinu ukupne dobiti celog carstva u vremenima najvećeg uzleta „poetike krvi i peska“. Ogromne troškove održavanja trka i gladijatorskih igara su nosile takmičarske ergele, odnosno poslovna udruženja koja su posedovali bogati Rimljani. Udruženja su bila najuspešnije poslovne institucije Rima, sa hiljadama zaposlenih, velikim zgradama u blizini svakog rimskog koloseuma (koji je postojao skoro u svakom gradu carstva) i brojnim imanjima. Od igara su zavisili bezbrojni čuvari životinja, učitelji gladijatora, uzgajivači konja, prevoznici, zanatlije, oružari, čuvari i trgovci svih vrsta.

Na svojim vrhuncima, organizacija trka i borbi je uvela visoku specijalizaciju zaposlenih. Tako su postojali *medici* (lekari), *aurigatores* (suvozači), *prokuratores* (ljudi koji su izravnavali pesak na stazi pre početka trke ili bitke), *conditores* (oni koji su

podmazivali točkove kola), *movatores* (oni koji su pridržavali konje na kraju trke), *sparsores* (oni koji su rukovali jajima i delfinima sa mramornih ploča na spini, odnosno oblikom signalizacije), *armentarii* (sluge, timari i pojitelji konja), a postojali su i zabavljači konja ne bi li ih odobrovoljili i razveselili na putu od staje do trkališta.

Sami vozači uglavnom su bili robovi, mada je bilo i slobodnjaka željnih slave i bogatstva. Dobar vozač se slavio kao heroj Rima i mogao je zaraditi mnogo novaca, kupiti sebi slobodu i otići u penziju. Štaviše, savremenici su se žalili na prekomerno zarađivanje gladijatora i vozača. Osim od nagrada, pobjednici su zarađivali od poklona obožavalaca, premija udruženja, mita kladioničara, „darovanja” svoga lika za slike na spomen-vazama, tanjirima i slično. Verovatno najslavniji rimski vozač po imenu Diokles pobjedio je u hiljadu trka. U svojoj četrdeset drugoj godini se povukao iz javnosti sa ogromnim bogatstvom, te je izdao memoare u kojima je sebe proglasio najvećim vozačem trkaćih kola svih vremena. Bio je posebno slavljen po vožnji na začelju tokom trke, da bi u posljednjem krugu prešao ostale i pobjedio.

Konji su bili potkivani a stanje njihovih kopita je bilo jedno od najvažnijih pitanja. Trkaća kola su bila laka, izrađena od drveta i okovana bronzanim ukrasima. Trkaća kola su startovala iz izlaznih boksova a znak za start je bilo belo uže, koje se nazivalo *Alma Linea*. Osnovna veština vožnje kola je bilo ući u krivinu na stazi što oštrije, ali osim ove bilo je još dosta specifičnih veština u upravljanju konjima i trkaćim kolima. Naravno, i konji su dobijali svoje nagrade, kipove i delić slave. Iz tih vremena potiče i anegdota o konjima-senatorima.

Kao i vozači kola, i svaki trenirani i dobro uvežbani gladijator predstavljao je skupu investiciju. Sami gladijatori su u slavi nalazili podsticaj i utehu, obožavaoci su njihova imena ispisivali na zidovima po gradu, bili su teme reklamnih slika na zidovima, žene su se zaljubljivale u njih, pesnici o njima pevali, slikari pravili portrete, vajari ih vajali. Pobjednici su osvajali velike nagrade, najuspešniji su se mogli obogatiti i povući iz arene kao slobodni građani. I gladijatori su najčešće bili zarobljenici, robovi i kažnjenici, ali je bilo i klasičnih avanturista.

Sistem trka i borbi je bio detaljno razrađen, do najsitnijih pojedinosti. Uoči bitke priređivane su bogate gozbe za gladijatore. Oni sami su se delili na različite kategorije. Borci sa mrežama i bodežima su se zvali *retiarii*, *secutores* su nosili štiteve i mačeve, *laqueatores* pračke, gladijatori sa kratkim mačevima za obe ruke zvali su se *dimachae*, u kočijama *essedarii*, a oni koji su se borili sa životinjama su se zvali *bestiarii*.

Veoma je razrađeno bilo i pravdanje gladijatorskih igara. Rimski mislioci su govorili da su gladijatorske žrtve već bile osuđene na smrt, da njihove patnje deluju na druge kao sredstvo zastrašivanja, da hrabrost gladijatora uliva ljudima sportske vrline, da prizori smrti i bitke privikavaju Rimljane na ratne zahteve i žrtve. Zanimljiv je i odnos rimskih umova prema gladijatorskim igrama. Juvenal, koji je sve drugo osuđivao, nije ni spominjao igre. Govorio je, doduše, i ovako: „Narodom koji je zagospodario celim svetom sada gospodare isključivo seks i cirkus”. Kao i ovo: „Poštenim ljudima teško je gledati kako ovaj, do juče rob, zarađuje i do sto puta više od jednog senatora”, misleći upravo na najvećeg vozača svih vremena, u Rimu tada omiljenog Dioklesa. Plinije Mla-

di je hvalio Trajana zato što je priređivao spektakle, koji su podsticali ljude „na plemenite rane i prezir prema smrti“. Tacit je smatrao da je krv prolivena u areni (*vilis sanguis*) „jeftina krv“ prostih ljudi. Ciceron je bio rezervisan, protiv borbi sa životinjama, ali za čeličenje prikazivanjem patnji i smrti gladijatora, smatrajući da su borbe najizrazitiji primer preziranja smrti. Glumac Pilad je dobio sa prezirom Augustu Cezaru: „Vaša moć ovisi o našoj moći zabavljanja publike“. Tek je Seneka bio zgranut prizorima: „Dolazim kući pohlepniji, suroviji i nečovečniji, zato što sam bio među ljudskim bićima. Čoveka, svetinju za čoveka, ubijaju radi zabave i veselja.“

4.

Između američkih i evropskih automobilskih trka, bar na ovom specifičnom nivou koji zbog količine novca i publiciteta uloženi u njega najidealnije odslikava osobenosti američkog i evropskog duha, takozvanog duha masovnih društava, postoji značajna pa i presudna razlika.

Američke trke su trke jednakih startnih mogućnosti, trke pojedinaca iza kojih stoji složeni i skupi kolektivni rad. Evropske trke su trke tradicije i nasleđenih prava i mogućnosti. Oblici staza se razlikuju. U SAD dominiraju ovalne staze, bez „drumskih“ krivina, na kojima se vozači u doslovnijem smislu reči „trkaju“, u Evropi su praktično isključivo prisutne staze sa krivinama, na levo ili desno, sa usponima ili padovima. U Evropi se nikada nisu „primile“ trke na ovalima, iako je izgrađeno nekoliko takvih staza. Američki vozači startuju iz letećeg starta, u pokretu, na evropskim trkama pretežan je statični start, iz mesta. U slučaju nesreća, udesa ili sudara u američkim trkama se nedvosmisleno koristi takav momenat da se poništi prednost vodećih vozača u odnosu na zaostale, tako da se posle svakog takvog „pis–kar“ perioda ujednačavaju šanse vozača. Na američkim trkama trkačka kola su ujednačenijih karakteristika i performansi; postoje, recimo, u CART seriji, samo dva proizvođača karoserija i tri proizvođača motora. U Evropi postoji mnogo veće šarenilo fabrika i timova, mnogo veća neujednačenost koja potiče iz suštinski neravnopravnog položaja timova. Bogati timovi sa mnogo većim budžetima za razvoj i proizvodnju komponenata za automobile imaju znatno bolje trkačke automobile, tradicionalno jaki timovi privlače bogatije sponzore prikupljajući veću količinu novca koji ulažu u bolje bolide od manjih i siromašnijih timova. Dok su u Americi timovi isključivo privatni, vlasništvo više ili manje bogatih pojedinaca, u Evropi je veći broj timova u vlasništvu automobilskih fabrika (i dalje smo u sferi privatnog, ali sa predznakom korporativnog). Tako, glumac Pol Njumen je suvlasnik jednog od najuspešnijih timova („Newman–Has Team“), dok u Evropi proteklih godina dominira „Ferari“, kao segment u „Fiatovoj“ korporaciji.

Američki duh uvek počinje od početka, hvaleći se da je u konkurenciji sa sebi jednakima ostvario uspeh, evropski duh polazi od tradicije, ostvarenog, naslaga ljudskog iza sebe. Američki duh je stalno na proveru, u trci sa sebi sličnima, sa onima koji imaju podjednake startne mogućnosti, u Evropi se duh mora pozvati na pretke, nasleđe, već viđeno, dostignuto. U Evropi uspeh donosi nove mogućnosti, slavu i no-

vac potom, u Americi slava i novac donose nove mogućnosti. Evropljani i Amerikanci se ne snalaze kada se presele na onaj drugi kontinent, ukoliko ne postanu onaj drugi duh. Delimično tu leži i objašnjenje uspeha američkog duha, jednostavno, lakše je uspeti na praznom trkalištu, u borbi sa snažnim i svežim borbicima, nego na stazi začrčenj i uspešnim i havarisanim suparnicima.

Dobro. U automobilskim trkama se očituju neke osobine duha vremena i civilizacija. Ništa novo. Kakvog bi to moglo imati dodira sa poetikom „Dana na trkama“ (ili gladijatorskim borbama, kako vam drago)?

5.

Rimljani su govorili: „Narod je u cirkusu vladar“. „Dan na trkama“ shvaćen kao krvavo ljudski koridor između teskobe smrti u društvu i ono malo smeha i ludiranja što svakoga sleduje, vezivna je tačka psihologije gomile i grcaja individue. Govoreći o trahitskom karakteru bezimene države Inka koja je u konačnom grču iznedrila kameni grad Maču Pikču, Bela Hamvaš u eseju „Kamenovi Inka“ govori o identifikaciji našeg društva sa trahitom, sa njegovom u materiji rasprostrtom ludom, tamnom, zamagljenom težinom, sa njegovom državom kao apсурdnim demonom discipline, manijakom čvrstog reda i kontrole. Užasna težina regulisane sporosti. Sve izvesnije i bolnije prihvatanje da nema bogova. Postoje samo neminovnosti. Postoje samo propisi, koji se ne smeju kršiti, prinuda, sputana, teška nemoć – podređenost nekoj sporoj, užasnoj i bezosećajnoj sili – državi. Niko ne treba da ima zablude u pogledu karaktera savremenog društva, nikoga ne sme da zavara prividna i neobuzdana raznolikost izgleda savremenog sveta. Taj svetlucavi, košmarni karneval je posledica neusavršenosti društvene aparature, drugim rečima, države, da sve stavi pod svoju kamenitu moć. Tehnološka društva su dalje odmakla u potčinjavanju, jači je pritisak na pojedinca da se pokori. Drevni bogovi koje smo kasnije nazvali imenom Dionisa se bune, traže dan, jedan dan, jedan dan amnestije, kada su tamnice otvorene, kada iz tamnice oslobođeni robovi mogu da izivljavaju svoje nabujale, izgladnele, razjarene želje i žudnje. Samo jedan dan. Dan orgija, dan krvi i seksa, nema kazne, nema discipline, nema rada, nema nadzora. Dan na trkama. Zora gladijatora.

Taj vertikalni nalet paganstva tehnologija je uobličila u oblike svojstvene sebi, ali ništa nije zamenilo boga zaštitnika „opasnih“ igara, boga Dionizija. Kao onaj kanal, tunel, šupljina koja nastaje u središtu munje i koji vazduh sa praskom popunjava, kako glasi objašnjenje ove romantičarske prirodne pojave, tehnologija samo provodi iskonsku muku čovekovu, muku življenja među drugima. Nevolju pravila i prisile da bi društva opstala. A taj dan, taj jedan dan na trkama! Što su trahitska društva stroža, taj dan je utoliko neobuzdaniji. Današnjem čoveku je data nedelja, nekadašnjem Rimljaninu je i svakodnevna svetkovina bila nedovoljna dok se varvaski sumrak nadvijao nad Sveto carstvo. Imperije i carstva izranjaju i nestaju, a svega je nekoliko pouzdanih simptoma tih neminovnosti, tih dinamičnih istorijskih aspekata. „Dan na trkama“ je pokazatelj koji govori svoju istinu, koju bi rado da ne čujemo.

